

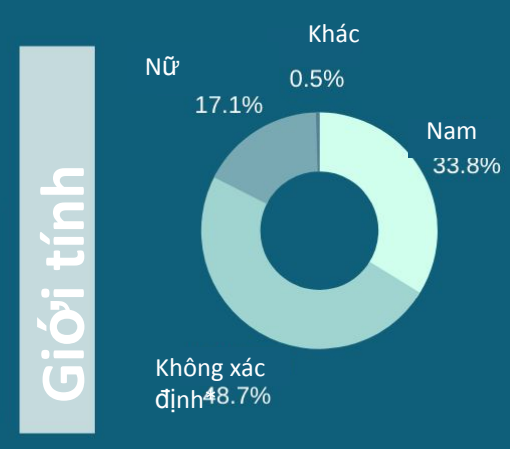
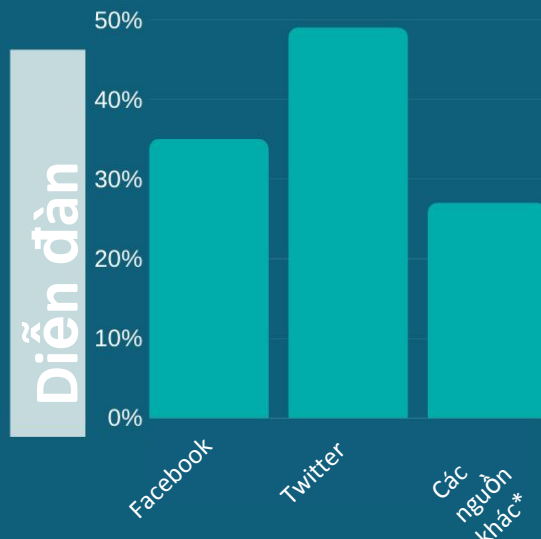
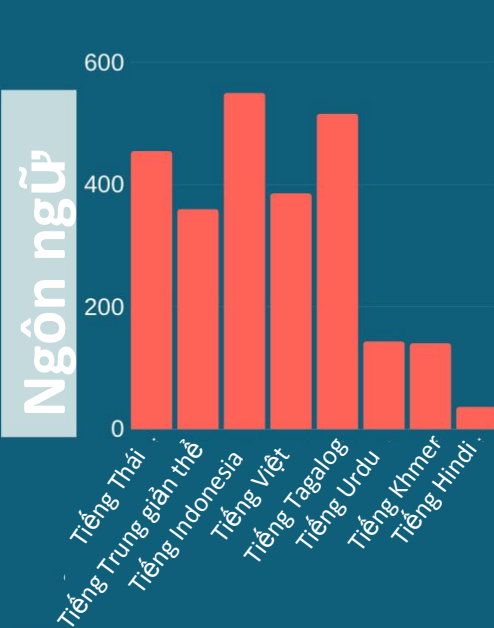
COVID-19

TIN ĐỒN

SỐ #4

Internews đang làm việc cùng các tổ chức Translators without Borders, Standby Task Force và BBC Media Action để thu thập, phân tích những tin đồn và tin giả liên quan đến vi rút SARS-CoV-2 và bệnh COVID-19. Các dữ liệu được thu thập bằng tám thứ tiếng trong khu vực châu Á. Phân tích này dựa trên **2.812 tin đồn** thu thập được từ ngày 23/01/2020 đến ngày 22/05/2020, bằng tiếng Thái, tiếng Khmer, tiếng Urdu, tiếng Indonesia, tiếng Trung (giản thể), tiếng Tagalog, tiếng Hindi và tiếng Việt.

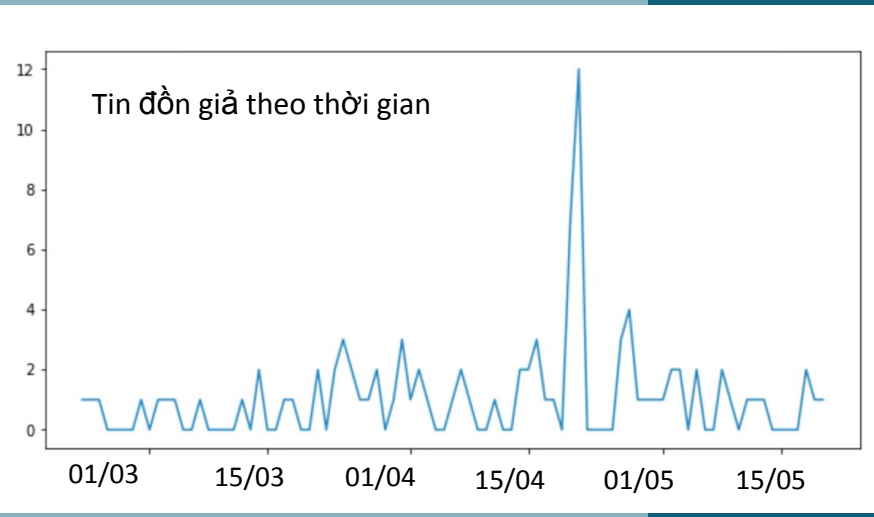
*Các nguồn khác bao gồm một lượng nhỏ dữ liệu thu thập từ: YouTube, Weibo, Instagram, Line, Tiktok, Pantip, Kwai, Douban, WeChat, Baidu Tieba

*'Không xác định' gồm có những bài đăng mà không thể xác định được giới tính của người đăng. 'Khác' gồm có những bài đăng mà tác giả không nhận mình là nam hay nữ.

Điều không xác thực: **Lời đồn đều là tin giả**

Trong tháng Tư, các quốc gia và nguyên thủ bước vào một cuộc tranh cãi ngoại giao về nguồn gốc và độ nghiêm trọng của vi rút. Theo đó, dữ liệu của chúng tôi cho thấy một sự tăng vọt về tin đồn cho rằng vi rút là 'giả', 'lừa đảo' hay là một 'thuyết âm mưu'.

Đỉnh của những tin đồn này trong giữa tháng Tư, trùng hợp với thời điểm các thành viên nội các Mỹ công khai đề cập những tin đồn về khả năng virus này là một loại vũ khí sinh học được tạo ra trong phòng thí nghiệm. Một đỉnh khác là vào cuối tháng Tư, trùng hợp với thời điểm hãng tin Tân Hoa Xã của Trung Quốc đăng tải một đoạn phim hoạt hình ngắn, châm biếm phản ứng của Hoa Kỳ đối với vi rút.

Định kiến trong đại dịch:

Mạng xã hội thúc đẩy tâm lý bài Trung

Cho đến thời điểm này trong tháng Năm, chúng tôi ghi nhận số lượng tin đồn chứa các định kiến tăng gấp đôi so với tháng Tư.

- Tâm lý bài Trung tiếp tục là định kiến phổ biến nhất: Trên 50% tổng số tin đồn định kiến trong tháng Năm, so với 40% tin đồn định kiến thu thập được trong tháng Tư.
- Hầu hết các tin đồn bài Trung trong tháng Năm được viết bằng tiếng Việt và một số nhỏ viết bằng tiếng Hindi. Tin đồn bài Trung trong những tháng trước cũng được phân bố đều hơn giữa các nhóm ngôn ngữ.

Các bài đăng mạng xã hội gần đây bằng tiếng Việt gồm có các yêu sách đòi đuổi hết người Trung Quốc ra khỏi đất nước và kêu gọi tẩy chay sản phẩm Trung Quốc do vi rút corona. Niềm tin rằng chính phủ Trung Quốc cố ý tạo ra virus corona cũng kéo dài liên tục bằng tiếng Việt.

Một số bài đăng tiếng Việt còn kêu gọi hủy diệt hoàn toàn đất nước Trung Quốc. Một số tin đồn bằng tiếng Trung gián thể chúng tôi ghi nhận được cũng mang định kiến chống lại người Hoa. Ví dụ, một bài đăng đổ lỗi cho người Trung Quốc ăn thịt dơi, còn một bài khác nói rằng người Trung Quốc nợ cả thế giới một lời xin lỗi.

Chúng tôi cũng đã ghi nhận được những tin đồn định kiến về những nhóm người khác. Một số bài đăng trên mạng xã hội bằng tiếng Trung gián thể đổ lỗi cho người Mỹ về vi rút. Hồi tháng Ba, một người phát ngôn của bộ ngoại giao Trung Quốc thổi bùng lên thuyết âm mưu rằng vi rút corona có liên quan đến quân đội Hoa Kỳ. Ông nói rằng có thể chính họ đã mang vi rút đến Trung Quốc. Nhận định này, cùng một video của một đại diện Trung tâm Kiểm soát Bệnh dịch (CDC), cho rằng một số ca tử vong ở Mỹ trước đó được nghi do cúm nhưng có lẽ là do vi rút corona, có thể là nguồn cơn của những tin đồn.

Có một số lượng bài đăng đáng quan ngại về người Hồi giáo tại Ấn Độ bằng tiếng Hindi. Một tweet bằng tiếng Hindi cho rằng người Hồi giáo ở Ấn Độ cố gắng dựng nên một 'Cuộc thánh chiến corona' bằng cách cố ý làm lây lan dịch bệnh. Định kiến này không phải hiếm ở Ấn Độ. Một phong trào truyền đạo Hồi giáo có tên là 'Tablighi the Jamaat' đã bị bôi xấu và cáo buộc làm lây lan vi rút corona – kể cả bởi chính phủ Ấn Độ. (Đây là tuần đầu tiên chúng tôi đưa vào những tin đồn bằng tiếng Hindi và từ Ấn Độ.)

Một chủ đề khác là có ý kiến rằng một số nhóm người dễ bị nhiễm vi rút corona hơn. Những bài đăng này thường không chứa góc nhìn tiêu cực hay kỳ thị rõ ràng về những người mà họ đề cập đến. Một số bài đăng dựa trên khoa học yếu kém, còn một số bài khác có thể là vi thiên kiến ngầm từ người đăng. Những nhóm người được suy đoán là dễ bị lây nhiễm gồm có người da trắng, người Ý và cộng đồng LGBTQ.

Một nhóm những đồn đoán khác có liên quan phao tin rằng những người sống ở Nam Á 'miễn nhiễm tốt hơn' với vi rút bằng cách dùng tỷ lệ tử vong cao hơn ở những quốc gia như Ý, Hoa Kỳ và Tây Ban Nha để minh chứng cho mức độ dễ bị lây nhiễm. Tương tự, mạng xã hội Trung Quốc liên tục có những tin đồn lặp lại có dùng một nghiên cứu y tế như là một minh chứng cho rằng những người có nhóm máu O sẽ miễn dịch tự nhiên với vi rút nên hoạt động thường nhật của họ có thể diễn ra như thường.

Ví dụ:

"Cả thế giới nên tẩy chay Trung Quốc. Không có Trung Quốc, thế giới sẽ yên bình hơn". (Youtube, tiếng Việt)

"Đã có bằng chứng cho thấy chủng vi rút corona mới đến từ Hoa Kỳ, phải gọi nó là 'bệnh viêm phổi Mỹ' chứ". (Baidu Tieba, tiếng Trung)

"Người da trắng có vẻ dễ bị nhiễm hơn và tỷ lệ tử vong cao hơn người da vàng. Hãy nhìn Ý, Hoa Kỳ và Tây Ban Nha, có vẻ người da trắng dễ bị nhiễm chủng vi rút corona mới hơn người da vàng. Tỷ lệ tử vong cũng cao hơn." (Baidu Tieba, tiếng Trung)

Chúng tôi muốn biết cảm nghĩ của bạn

Bạn có thấy bản tin này hay công cụ dành cho nhà báo của chúng tôi hữu ích? Có những điểm nào trong việc đưa tin về khủng hoảng này làm bạn thấy khó khăn không? Chúng tôi muốn hỗ trợ bạn!

Liên hệ chúng tôi!

covid-19@internews.org

@Internews_COVID

@InternewsCovid19

Bạn có thể tìm thêm các công cụ và tài liệu trên trang web của chúng tôi: www.internewscovid19.org

Quan hệ gần gũi trong đại dịch COVID-19: Những tin đồn về lây nhiễm qua đường tình dục và chữa trị

Vào tháng Năm, chúng tôi thấy có sự gia tăng trong số lượng bài đăng cho rằng tình dục có thể chữa virus corona. Đa số tin đồn về tình dục chúng tôi thu thập được đều trích dẫn một video Youtube lan truyền rộng rãi từ một bác sĩ Philippines là Anacleto Belleza Millendez, đăng ngày 21/04. Trong video, ông ủng hộ uống cái mà ông gọi là "tinh dịch sạch" và dùng nó để vệ sinh, sát khuẩn.

Do nguồn tin gốc khả thi của những tin đồn này là một YouTuber người Philippines, nên không ngạc nhiên lắm khi có 70% tin đồn rằng tình dục chữa virus corona đều bằng tiếng Tagalog. Những tin đồn còn lại bằng các thứ tiếng Indonesia, Khmer, Thái, tuy nhiên, điều này cho thấy tin đồn đã lan rộng trong khu vực.

Dù có một số bài đăng gợi ý rằng mọi người nên dùng tinh dịch làm nước rửa tay sát khuẩn, phần lớn bài đăng tiếng Tagalog đều có vẻ chia sẻ thông tin dưới dạng một trò đùa hoặc để nhấn mạnh sự vớ vẩn hoặc khó tin của tuyên bố này.

Chúng tôi xếp bài đăng này vào dạng có nguy cơ cao do có nhiều tương tác (video gốc đã bị gỡ bỏ khỏi diễn đàn, sau khi có hơn 120.000 lượt xem và được chia sẻ ở một số trang và nhóm khác) và vì lý do nó có thể khuyến khích những hành vi dẫn đến sự lây lan của những bệnh lây truyền qua đường tình dục khác. Những căn bệnh nhiễm trùng như bệnh lậu và khuẩn chlamydia có thể ảnh hưởng đến họng và sẽ có một chút rủi ro lây nhiễm HIV nếu người đó có vết xước hay vết thương trong miệng.

Tổ chức kiểm chứng và đối tác của Internews là VeraFiles đã giải mã tuyên bố này và nói rằng không có bằng chứng khoa học đáng tin cậy nào cho thấy tình dục có thể chữa COVID-19.

Những thắc mắc về việc COVID-19 có lây qua đường tình dục hay không cũng đã lan tỏa kể từ khi bắt đầu khủng hoảng. Như một số virus khác, gồm có virus Zika và Ebola có thể lây qua đường tình dục, một nhóm nhỏ các thí nghiệm khoa học đã được thực hiện để giải đáp thắc mắc này và cho kết quả lẫn lộn.

Tổ chức WHO nói rằng không có bằng chứng COVID-19 lây truyền qua tình dục hay dịch âm đạo. Tuy nhiên, hôn và tiếp xúc gần có thể lây bệnh. Nếu bạn có tình trạng sức khỏe mà khiến bạn có nguy cơ cao bị mắc COVID-19 nặng, bạn nên cẩn thận với mọi hình thức tiếp xúc thể chất.

Ví dụ:

"Các nhà nghiên cứu đã tìm thấy COVID-19 trong tinh trùng và lo ngại nó có thể lây qua đường tình dục. Cần nghiên cứu càng sớm càng tốt." (Line, tiếng Thái)

"Có một nghiên cứu khoa học chứng minh rằng tinh dịch chứa spermine là một nguyên liệu tuyệt vời, một amino acid có thể diệt vi trùng, đặc biệt là những loại do vi rút gây ra. Tôi đã nghiên cứu trong một khoảng thời gian dài. Nhiều nghiên cứu được hoàn tất ở những tập san khác nhau. Tôi cho rằng ta có thể bắt đầu thông báo cho chính phủ biết rằng có thể giết chửng virus corona đáng sợ này bằng tinh dịch theo một số cách đơn giản. Có thể dùng tinh dịch sạch từ nam giới làm nước rửa tay. Có thể dùng để uống. Chỉ cần đảm bảo rằng nó không bị nhiễm khuẩn." (Youtube, tiếng Tagalog)

Mẹo đưa tin:

Khi bạn không thể có một thứ gì đó, bạn thường muốn có được nó hơn. Đặc biệt là khi bạn ở nhà với rất nhiều thời gian rảnh, nên cũng không lạ khi độc giả có thể thắc mắc về tình dục và COVID-19.

Dù cuộc thảo luận này có thể khiến một số độc giả của bạn cảm thấy không thoải mái, bạn vẫn cần tiếp cận chủ đề bằng sự chuyên nghiệp và phối hợp cùng các chuyên gia y tế để trả lời những thắc mắc mà độc giả đưa ra.

Có một số câu hỏi chính mà bạn cần cân nhắc khi đưa tin:

- Có nhóm tuổi đặc biệt nào cần thông tin này hơn các nhóm khác không (không nên suy đoán rằng chỉ có người trẻ mới có đời sống tình dục năng động! Hãy trò chuyện với một chuyên gia kế hoạch hóa gia đình để tìm hiểu xem nhóm tuổi nào dễ gặp nguy cơ trong đời sống tình dục hoặc ít có hiểu biết về các vấn đề sức khỏe tình dục).
- Có nhóm nào trong cộng đồng cần tư vấn đặc thù không? (ví dụ như người lao động tình dục, người có HIV)
- Mọi người cần đến đâu để được hướng dẫn cụ thể? Có tổ chức địa phương nào có thể đưa ra lời khuyên, giải đáp thắc mắc và cung cấp tài liệu cho những người quan tâm đến thắc mắc này không? Họ có cung cấp thông tin bằng nhiều ngôn ngữ và định dạng không?

Để giúp bạn trả lời câu hỏi này, chúng tôi đã xem xét chứng cứ khoa học hiện thời để soạn ra [hướng dẫn này](#). Cũng như với mọi thông tin sức khỏe, bạn cần phải đọc và dịch thông tin này để đảm bảo thông tin phù hợp với bối cảnh văn hóa với nơi bạn ở.

đô:

Trong Phiên bản 2 của bản tin tin đồn này, chúng ta đã xem xét xu hướng của những tin đồn về hydroxychloroquine - một loại thuốc sốt rét được tổng thống Mỹ Donald Trump thường xuyên ca ngợi là ngăn chặn COVID-19. **Trong hướng dẫn này**, chúng tôi sẽ xem xét một số thí nghiệm điều tra về vấn đề này.

Trong vô vàn đồn đoán trên mạng xã hội mà chúng tôi đã thấy thì Hydroxychloroquine không chỉ là thuốc duy nhất. Chúng tôi đã ghi nhận những tin đồn tiếng Tagalog, được đăng chủ yếu trên Facebook và Twitter, trong suốt tháng Tư và tháng Năm về một vắc xin chống vi rút có tên Fabunan. Đưa tin về thuốc Fabunan chỉ có ở tiếng Tagalog và không ghi nhận được ở các ngôn ngữ khác.

Thuốc này do ông Ruben Fabunan, hiện là bác sĩ ở Mỹ, và ba anh em cũng là bác sĩ của ông, sáng chế và quảng cáo. Đây chính là một trường hợp tin giả điển hình, mà thông tin được chia sẻ nhằm thu hút bệnh nhân đến phòng khám của ba anh em vì lợi ích cá nhân.

Bộ Y tế Philippines đã ra lệnh ngừng sử dụng thuốc này. Cục Quản lý Thực phẩm và Dược phẩm Hoa Kỳ (FDA) cũng được cho là đang lập hồ sơ khiếu kiện các nhà sản xuất.

Ví dụ:

"Mọi người đang đổ xô đến nông trại của bác sĩ Fabunan. Bạn có thể được tiêm thuốc với giá ₱1.000,00." (Facebook, tiếng Tagalog)

"Có thể họ sợ hãi sự hiệu quả của vắc xin Fabunan. Có thể do nó không phải do chính phủ tài trợ nên chính phủ sẽ không được hưởng lợi." (Twitter, tiếng Tagalog)

Nghiên cứu cho thấy methamphetamine chữa được COVID-19. Chúng ta phải làm gì? Thuốc này sẽ bị đầu cơ. Chính phủ sẽ không dễ dàng chi trả 5.000 để hỗ trợ bạn. Nhưng nếu bạn đến đây, tôi sẽ cho bạn methamphetamine để trị COVID-19. Liên hệ với tôi bất kỳ lúc nào trước giờ cửa hàng 7-11 đóng cửa." (Facebook, tiếng Thái)

Một loại thuốc khác cũng đang nhận được sự chú ý lớn trên mạng trong khu vực. Avigan, còn có tên chung là Favipiravir, là một thuốc chống vi rút dùng để trị bệnh cúm. Chúng tôi cũng ghi nhận khá nhiều tin đồn rằng thuốc này trị COVID-19. Thủ tướng Nhật cũng quảng bá công khai thuốc này và còn đề nghị cung cấp thuốc cho một số nước. Chưa có bằng chứng cho thấy thuốc này hữu hiệu với COVID-19, nó cũng có một số tác dụng phụ như gây dị tật bẩm sinh. Nhiều tin đồn trên mạng xã hội về thuốc này còn dẫn chứng rằng Nhật Bản cũng dùng loại này để chứng minh rằng tin này là chính thống.

Trong một số tin đồn chúng tôi thu thập được, hầu hết là tiếng Indonesia và tiếng Thái, cần sa và tinh dầu cần sa cũng được quảng cáo là trị được virus corona. Chúng tôi cũng ghi nhận nhiều tin đồn về những thuốc bất hợp pháp như cocaine và methamphetamine, còn gọi là ma túy. Không hề có bằng chứng khoa học nào cho thấy methamphetamine và các loại thuốc bất hợp pháp khác có thể ngăn ngừa hay trị COVID-19.

Giữa những nỗ lực chưa từng có trên khắp thế giới nhằm khám phá không chỉ vắc xin cho vi rút corona mà cả cách điều trị nhằm giảm tác động của vi rút, thì các tin đồn vẫn tiếp tục lan rộng về việc ứng viên vắc xin và thuốc nào có tác dụng.

Mẹo đưa tin:

Khi làm việc trong đại dịch, với một loại virus mới lây lan nhanh chóng, các bác sĩ đôi khi buộc phải thử trị bệnh bằng những loại thuốc được dùng cho những bệnh khác. Bạn có thể sẽ nghe tên của một số thuốc kê toa khác nhau được đề cập trên mạng xã hội cho đến khi có một loại thuốc phòng ngừa hoặc đặc trị COVID-19 vượt qua những quy trình phê duyệt hiện hành. Là nhà báo, bạn có vai trò đưa tin cẩn thận về những quan tâm của cộng đồng mà không làm dấy lên niềm hy vọng về một phương pháp điều trị chưa kiểm chứng hoặc tiềm ẩn sự nguy hiểm. Có những câu hỏi chính mà bạn luôn phải cân nhắc khi quyết định đưa tin về một loại thuốc mới.

- Tôi có cần đưa tin? Tôi có tự tin rằng đã có đủ bằng chứng cho thấy rằng việc đưa tin về thuốc này là có lợi cho công chúng (chứ không chỉ vì công chúng quan tâm)? Nó có thể gây lan truyền tin giả, hy vọng sai lệch và những hành vi nguy hại trong cộng đồng không?
- Nghiên cứu này có đáng tin không? Số lượng mẫu dùng trong nghiên cứu này có lớn không, đã được bình duyệt chưa? Bạn được đọc toàn văn nghiên cứu hay chỉ là thông cáo báo chí?
- Ai tài trợ cho nghiên cứu này? Một số hoạt động nghiên cứu có thể được tài trợ từ chính công ty (hoặc chi nhánh của công ty đó) hưởng lợi từ việc bán thuốc.
- Thuốc này có nguy hiểm với nhóm người nào trong cộng đồng hay không? Ví dụ, thuốc Favipiravir có thể gây dị tật bẩm sinh nếu cho phụ nữ mang thai uống.

Bạn sẽ tìm thêm được nhiều mẹo có ích về cách đưa tin về những tin đồn liên quan đến các loại thuốc, phương pháp chữa trị mới trong [tài liệu hướng dẫn mới nhất cho các nhà báo tại đây](#).

Bản tin này được soạn thảo với sự hỗ trợ rộng rãi của mạng lưới H2H Network. Mạng lưới này và kinh phí của nó được chính phủ Anh hỗ trợ. Dự án này tập trung trang bị cho các nhà báo và người truyền tin ở châu Á những công cụ họ cần, bằng ngôn ngữ của họ, để đập tan những tin đồn và tin giả trong khủng hoảng COVID-19.

Để biết thêm thông tin, xin liên hệ:

